

Učenje za in skozi vse življenje

V Sloveniji je ob dolgoletni visoki dostopnosti vključenost mladih v izobraževanje visoka, kar se kaže tudi v izobrazbeni strukturi prebivalstva z relativno visokim deležem srednje in terciarno izobraženih. V preteklih letih se je precej izboljšala tudi pismenost mladih (matematična, bralna in naravoslovna), ki je v mednarodni primerjavi visoka. Ob tem pa se struktura vpisanih v izobraževanje le počasi prilagaja spremembam na trgu dela, zato prihaja do določenih razhajanj med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Zagotavljanje zadostnega obsega ustrezno usposobljene delovne sile postaja zaradi demografskih sprememb (zmanjševanje števila mladih) in v zadnjih letih povečanega odseljevanja v tujino vse večji izziv tudi v luči zelenega prehoda v visoko produktivno gospodarstvo. Nekatera neskladja obstajajo tudi med znanjem in spretnostmi delovno aktivnih prebivalcev ter zahtevami dela, ki ga opravljajo. Poleg tega so besedilne, matematične in digitalne spretnosti pri starejših in nizko izobraženih razmeroma slabe. Tu ima pomembno vlogo tudi vseživljenjsko učenje, v katerega se za zdaj vključuje premajhen delež odraslih.

2.1 Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo

▮ Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo (razvojni cilj 2)

Vsebina cilja je spodbujanje kakovostnega in dostopnega učenja za in skozi vse življenje za doseganje večje konkurenčnosti gospodarstva in družbene blaginje. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem vseživljenjskega učenja pri vseh prebivalcih, spodbujanjem nizko izobraženih in drugih prikrajšanih skupin odraslih k vključitvi v izobraževanje, izboljšanjem funkcionalne pismenosti mladih in odraslih, zagotavljanjem učinkovitosti in kakovosti izobraževanja, povezovanjem izobraževalnega sistema z gospodarstvom in spretnosti za izboljšanje zaposljivosti posameznika. Uresničitev cilja je pomembna za zdravo in aktivno življenje, ki je v SRS obravnavano v razvojnem cilju 1, in za konkurenčnost gospodarstva, ki je obravnavana v razvojnem cilju 6.

▮ Kazalniki uspešnosti SRS 2030 za razvojni cilj 2:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Vključenost v vseživljenjsko učenje, v %	11,6 (2016)	10,8 (2016)	19
Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo, v %	30,7 (2016)	30,7 (2016)	35
PISA rezultati, uvrstitev	Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU (2015)		Ohraniti uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU

Vključenost v izobraževanje in izobrazbena struktura prebivalstva sta v Sloveniji relativno visoka, kljub temu je med ponudbo in povpraševanjem po kadrih določeno razhajanje. Vključenost mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje je že več let višja od povprečja EU. Prav tako je delež mladih (20–24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo, ki naj bi posamezniku omogočila uspešno delovanje v družbi, že vrsto let z okoli 90 % višji kot v EU. Ob prehajanju mlajših, bolj izobraženih starostnih skupin v višje starostne skupine se povečuje tudi delež odraslih (25–64 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo, ki je leta 2017 znašal 87,3 % (EU: 76,9 %). Z dolgoletno visoko vključenostjo v terciarno izobraževanje se prav tako povečuje delež terciarno izobraženih, ki je enak kot v povprečju v EU (30,7 %). S tem se krepi človeški kapital države, zaradi prepočasnega spreminjanja strukture vpisa in demografskih sprememb (zmanjševanje generacij mladih) pa Slovenija s tem ne zadosti v celoti potrebam poslovnega sektorja. Povpraševanje poslovnega sektorja je večje od ponudbe zlasti pri kadrih s srednjo poklicno izobrazbo, s terciarno izobrazbo pa s področja sociale in zdravstva ter naravoslovja in tehnike. Ob demografskih spremembah (manjše število mladih) ter pričakovanih bodočih večjih potrebah poslovnega sektorja in družbe pa se utegne v prihodnje povečati predvsem težava pri zagotavljanju dovolj velikega števila diplomantov. Možnosti za zagotavljanje zadostnega obsega terciarno izobraženih omejuje tudi premajhna učinkovitost študija, ki se kaže v nizki prehodnosti študentov iz prvega v drugi letnik ter v nizkem razmerju med številom diplomantov in vpisanih. Razpoložljivost ustreznih izobraženih delovne sile zmanjšujejo tudi neto odselitve in dnevne migracije slovenskih državljanov v tujino.

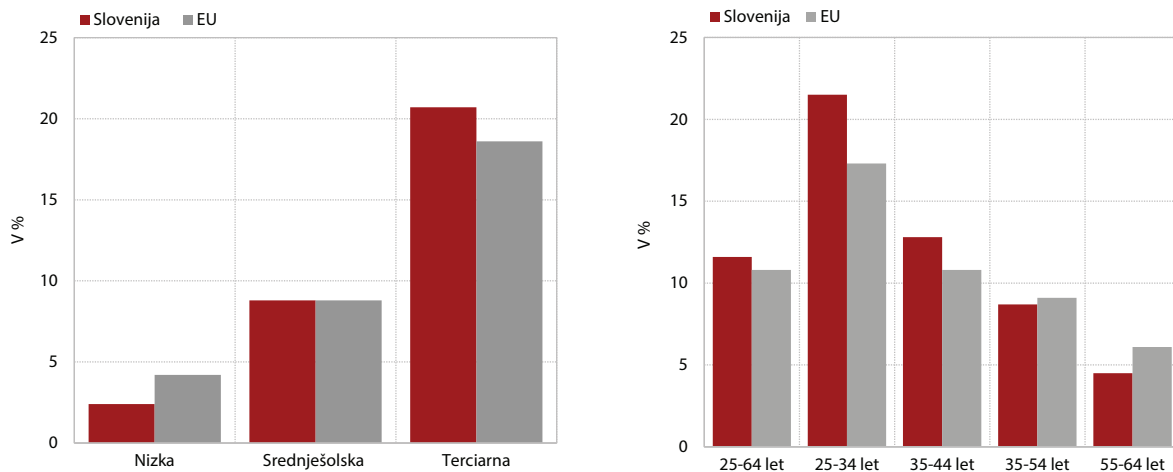
Kazalniki kakovosti izobraževanja kažejo v zadnjih letih pozitivne premike. Rezultati na področju bralne

in matematične pismenosti mladih, ki je posredni pokazatelj kakovosti izobraževanja, so bili po podatkih raziskave PISA v preteklosti razmeroma slabi. Po zadnji raziskavi iz leta 2015 pa so se precej izboljšali in bili pri bralni, matematični in naravoslovni pismenosti boljši od povprečja EU (gl. kazalnik 2.3). Z vidika vključevanja v družbo in delo pa je težava lahko slaba pismenost mladih z nižjim socio-ekonomskim statusom (podatki raziskave PIRLS⁴¹ in PISA). Pokazatelj kakovosti izobraževanja (formalnega in neformalnega) so tudi besedilne, matematične in digitalne spretnosti odraslih, ki so nizke zlasti pri manj izobraženih in starejših. Po podatkih The Global Competitiveness Report 2017–2018 se Slovenija po kakovosti izobraževanja na lestvici držav EU že več let uvršča okoli sredine.

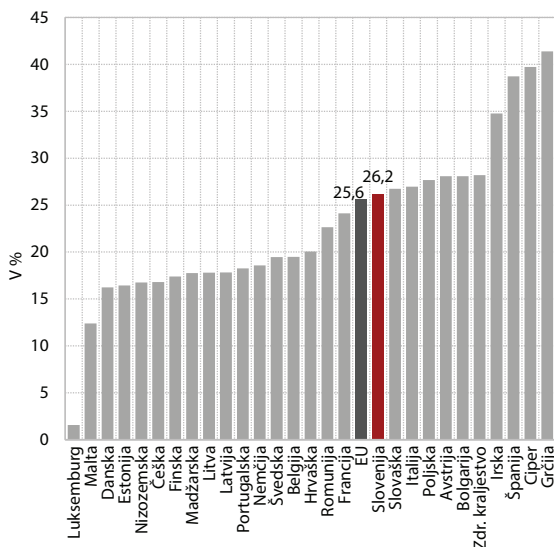
Obstajajo tudi nekatera neskladja med znanjem in spretnostmi delovno aktivnih prebivalcev ter zahtevami dela, ki ga opravljajo. Med delovno aktivnimi prebivalci jih ima dobra četrtina neustrezno raven izobrazbe glede na delovna mesta, ki jih zasedajo. Delež prebivalcev s nizko izobrazbo se sicer zmanjšuje, vendar pa se povečuje delež tistih, ki imajo glede na zahteve delovnega mesta previsoko izobrazbo. Poleg tega zaposlenim manjkajo nekatera znanja in spretnosti, kot so socialne in verbalne spretnosti, sposobnost logičnega sklepanja in veščine, ki so povezane z načinom dela, na primer sodelovanje, prilagodljivost, vestnost, samostojnost⁴². Neskladja v znanju in spretnostih so prisotna tudi pri mladih, ki prehajajo iz šolanja v zaposlitev. Delež mladih (25–34 let) s srednješolsko izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere imajo prebivalci ali previsoko raven izobrazbe,

⁴¹ Mednarodna raziskava bralne pismenosti, ki se izvaja med učenci četrtega razreda osnovne šole.

⁴² OECD Skills for jobs database, 2017.

Slika 13: Vključenost odraslih prebivalcev (25–64 let) v vseživljenjsko učenje, po izobrazbi (levo) in starosti (desno), 2016, v %

Vir: Eurostat Portal Page – Education and training, 2018.

Slika 14: Delež delovno aktivnih prebivalcev (25–34 let) s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere te izobrazbe ne potrebujejo, 2016

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions, 2018; preračuni UMAR.

se sicer zmanjšuje, a je leta 2016 znašal dobro četrtino. Delež mladih s terciarno izobrazbo, ki so zaposleni v poklicih, za katere te izobrazbe ne potrebujejo, pa se povečuje. Neskladja v znanju in spretnostih so povezana s strukturo povpraševanja ob okrevanju trga dela, z demografskimi spremembami in preteklo strukturo vpisa v srednješolsko in terciarno izobraževanje, ki je bila premalo prilagojena potrebam trga dela (gl. kazalnika 2.4 in 2.5). V zadnjih letih se odzivnost izobraževanja na potrebe poslovnega sektorja povečuje⁴³, kar bi lahko

zmanjšalo neskladja v znanju in spretnostih. Še vedno pa ni vzpostavljen sistem dolgoročnega spremljanja potreb po znanju in spretnostih, prav tako država nima strategije privabljanja ustreznih kadrov iz tujine.

Vključenost odraslih (25–64 let) v vseživljenjsko učenje je nekoliko nad evropskim povprečjem, vendar se ne povečuje. Prenizka je zlasti z vidika uspešnega delovanja posameznika v družbi in prilagajanja družbe globalnim trendom (digitalizacija, staranje prebivalstva ipd.). V primerjavi z EU izstopa predvsem podpovprečna vključenost nizko izobraženih in starejših v vseživljenjsko učenje, ki se v zadnjih letih ne povečuje. Leta 2017 so se začeli izvajati nekateri ukrepi⁴⁴, ki naj bi spodbudili vseživljenjsko izobraževanje odraslih, pozitivno pa naj bi vplivalo tudi izvajanje Zakona o izobraževanju odraslih⁴⁵, sprejetem leta 2018. Vključenost delovno aktivnih prebivalcev v vseživljenjsko učenje v večini dejavnosti zasebnega sektorja zaostaja za dejavnostmi javnega sektorja, kar zavira izboljšanje konkurenčnosti podjetij, podaljševanje delovne aktivnosti in zmanjšanje neskladij v znanju in spretnostih. Na premajhna vlaganja podjetij v izobraževanje zaposlenih opozarjajo tudi podatki WEF⁴⁶, po katerih se Slovenija na lestvici držav EU uvršča na 17. mesto. Ti podatki kažejo tudi na nizko pripravljenost zaposlenih za učenje.

deficitarne poklice in usposabljanje učiteljev v podjetjih. V terciarnem izobraževanju pa z ukrepom pridobivanja praktičnih izkušenj v podjetjih, prehodom s programske na institucionalno akreditacijo visokošolskih zavodov, sistemom spremljanja zaposljivosti diplomantov (v pripravi), v načrtu je uvedba upoštevanja zaposljivosti diplomantov pri financiranju visokošolskih zavodov.

⁴⁴ Program Sofinanciranje izobraževanja in usposabljanja za dvig izobrazbene ravni in pridobivanje poklicnih kompetenc 2016–2018, ukrep Celovita podpora podjetjem za aktivno staranje delovne sile (ASI).

⁴⁵ Nov Zakon o izobraževanju odraslih naj bi z ureditvijo javne službe na področju izobraževanja odraslih in mreže izvajalcev javne službe prispeval k vzpostavitvi stabilnega in predvidljivega finančnega okolja in s tem na vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje.

⁴⁶ The Global Competitiveness Index, Historical dataset 2007–2017 (WEF), 2017.

⁴³ Z ukrepi v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju, ki obsegajo uvedbo vajeništva v šolskem letu 2017/2018, štipendije za

2.2 Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete

! Kultura in jezik kot temeljna dejavnika nacionalne identitete (razvojni cilj 4)

Vsebinska cilja je ohranjati in razvijati nacionalno kulturo in slovenski jezik kot dejavnika nacionalne identitete, prepoznavnosti države ter družbenega in gospodarskega napredka. Uresničevanje cilja bo podprto s spodbujanjem udeležbe v kulturi, razvijanjem in ohranjanjem kulture ter kulturne dediščine, krepitvijo sodelovanja med gospodarstvom in kulturo, spodbujanjem ustvarjalnosti in ustvarjalnih industrij. Poleg tega SRS 2030 kot pomemben dejavnik za ohranjanje in razvoj slovenskega jezika ter dostopnost kulture navaja digitalizacijo, za povečanje prepoznavnosti države pa mednarodno kulturno sodelovanje. Kulturno udejstvovanje prispeva k razvoju funkcionalne pismenosti, ki je obravnavana v razvojnem cilju 2, in uresničevanju zdravega in aktivnega življenja, ki je v SRS obravnavano v razvojnem cilju 1.

! Kazalniki uspešnosti za razvojni cilj 4:

	Zadnji podatek		Ciljna vrednost za 2030
	Slovenija	Povprečje EU	
Obisk kulturnih prireditev, število na prebivalca	6,0 (2016)	ni podatka	8
Delež kulturnih prireditev, izvedenih na gostovanjih v tujini, v %	2,7 (2016)	ni podatka	3,5
Odrpno dostopni jezikovni viri in orodja, število	79 (2017)	ni podatka	153

Vplivi kulture in jezika na nacionalno identiteto, prepoznavnost države ter družbeni in gospodarski napredek so medsebojno prepleteni, zelo kompleksni in običajno dolgoročni, kar omejuje možnosti za celovito vsakoletno spremljanje uresničevanja tega razvojnega cilja SRS. Kultura in jezik prispevata k prepoznavanju naše samobitnosti in odprtosti družbe, razvoju ustvarjalnosti, inovativnosti in sodelovanju in sta tako pomembna dejavnika gospodarskega in regionalnega razvoja⁴⁷. Kultura vključuje številne elemente, kot so jezik, običaji in navade, tradicija, način komuniciranja ter način življenja, razmišljanja in obnašanja. To kaže na veliko kompleksnost in medsebojno prepletenost njenih vplivov, ki jih ni mogoče celovito oceniti zgolj z analizo posameznih statističnih kazalnikov. Številni podatki, ki so na voljo s področja kulture, tako omogočajo predvsem analizo gibanj na posameznih segmentih kulture, ki jih analiziramo v nadaljevanju.

Ponudba kulturne produkcije je dobra v vsej Sloveniji, nadpovprečno pa v okviru EU izstopa Ljubljana. Ponudba kulturnih prireditev je dobra, fizična dostopnost kulturnih ustanov je primerljiva s povprečjem EU, Ljubljana pa se v mednarodni primerjavi evropskih mest uvršča visoko glede kulturnega utripa⁴⁸. Ob tem pa je delež gostovanj prireditev v tujini nizek, kar je lahko posredni pokazatelj kakovosti kulturne produkcije. Na področju kulturne dediščine možnost za spodbujanje ekonomskega potenciala predstavlja Evropsko leto kulturne dediščine 2018⁴⁹. Stanje na področju likovne ustvarjalnosti pa bi se v prihodnje lahko izboljšalo z leta

2017 uvedenim umetniškimi deležem za razstavljen likovna in intermedijska dela v novih ali obnovljenih javnih zgradbah⁵⁰. Kakovostnejša domača kulturna produkcija bi lahko spodbudila tudi večji obisk iz tujine in s tem okrepila ekonomski pomen kulture.

Gibanja na področju knjige in splošnih knjižnic so razmeroma neugodna. Število izdanih knjig in brošur se od leta 2012 zmanjšuje. Število izdanih naslovov slovenskega leposlovja, ki lahko prispeva k nacionalni kulturni zavesti, je v obdobju 2009–2016 nihalo, njegov delež med vsem izdanim leposlovjem pa je znašal dobro polovico. Povprečno število prodanih knjig na prebivalca se ne povečuje, čeprav je bilo v zadnjih letih sprejetih več ukrepov za večanje dostopnosti in prodaje (kakovostnih) knjig⁵¹. Na založniško dejavnost in prepoznavnost slovenskih avtorjev v tujini bi lahko ugodno vplival izbor Slovenije za častno članico Mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu leta 2022, dogodek pa odpira tudi priložnosti za izkoriščanje kulturnoturističnega potenciala. Včlanjenost prebivalcev v splošne knjižnice, ki imajo pomembno vlogo pri spodbujanju bralnih aktivnosti, se zmanjšuje, člani pa si v povprečju izposodijo več knjižničnega gradiva kot pred nekaj leti.

Trend digitalizacije vpliva tudi na slovenski jezik in kulturno dediščino. Digitalizacija omogoča dostopnost, ohranjanje in razvoj slovenskega jezika. V zvezi z

⁴⁷ Strategija razvoja Slovenije 2030, 2017.

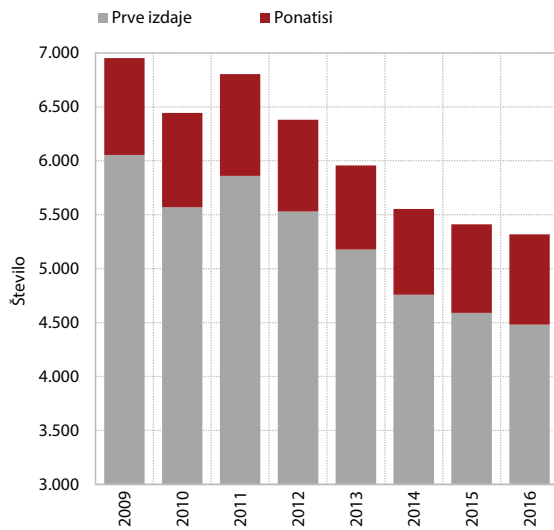
⁴⁸ Po kulturnem utripu se na lestvici 36. mest podobne velikosti v EU uvršča na četrto mesto (The Cultural and Creative Cities Monitor, 2017).

⁴⁹ Srakar, 2018.

⁵⁰ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK-G) iz leta 2017 je uvedel umetniški delež v javnih investicijskih projektih v višini 1 % oziroma 1,25 % (odvisno od velikosti investicije) za likovna in intermedijska dela v javni zgradbi – novi javni investiciji ali zgradbi.

⁵¹ Ti ukrepi so: uvedba enotne cene knjige, nacionalna kampanja Rastem s knjigo, vzpostavitev spletnega knjižnega portala Bližji knjigi in portal Revije. Povprečno število prodanih knjig na prebivalca je leta 2016 znašalo 2,8.

Slika 15: Število naslovov izdanih knjig (del), prva izdaja in ponatise

Vir: NUK, 2017.

omogočanjem dostopa do slovarskih informacij čim širšemu krogu uporabnikov je pomembna pridobitev portal Fran⁵², ki beleži hitro rast števila iskanj. Krepijo se tudi dejavnosti NUK, povezane s shranjevanjem spletnih mest zaradi trajnega ohranjanja slovenske kulturne dediščine na svetovnem spletu. Pomembna dopolnitev klasičnim knjižnicam je digitalna knjižnica Slovenije (D-LIB.SI)⁵³. Obseg digitalizacije knjižničnega gradiva je bil leta 2016 manjši od načrtovanega, število oddaljenih dostopov do portala pa med največjimi do zdaj.

⁵² Portal Fran združuje slovarje, slovenistične jezikovne vire in portale, ki so nastali ali nastajajo na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, ter slovarje, ki so v okviru dela na tem inštitutu dobili digitalno obliko. Omogoča tudi iskanje po drugih izbranih slovenskih jezikovnih korpusih.

⁵³ Digitalna knjižnica Slovenije je knjižnica na spletu, v njeni ponudbi so besedila, slike in multimedija.